

2023 Kahramanmaraş Depremi Yaşayanlarda Depremden Etkilenme Düzeyleri: Hatay Örneği

Disaster Affect Levels of Individuals Experienced by 2023 Kahramanmaraş Earthquake: A Case Study of Hatay

✉ Berna Büşra ERGİN¹, ✉ Gamze DEMİRAY², ✉ Galip EKUKLU¹

¹Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Edirne, Türkiye

²Aydın Efeler Sağlık Müdürlüğü, Aydın, Türkiye

ÖZ

Amaç: Depremler, derin tıbbi, ekonomik ve toplumsal etkileri olan önemli doğal afetlerdir. Diğer afetlerden farklı olarak, aniden meydana gelirler ve geniş çapta yıkım, ölüm ve yaralanmalara yol açarak birçok ek probleme neden olurlar. Bu çalışma, 6 Şubat 2023'te Hatay'da depremi deneyimleyen bireyler arasındaki travma ve stres düzeylerini değerlendirmeyi ve bu düzeyleri etkileyen potansiyel faktörleri belirlemeyi amaçlamaktadır.

Gereç ve Yöntem: Bu tanımlayıcı çalışmada, Kahramanmaraş depremine tanık olan Hatay'da yaşayan bireyler araştırıldı. 200 katılımcı, kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak seçildi. Veriler, sosyo-demografik özellikler, deprem deneyimleri ve Deprem Sonrası Travma Ölçeği'ni kapsayan bir anket kullanılarak toplandı.

Bulgular: 200 katılımcının %17'si depremde yaralandığını, %57'si sevdiklerini kaybettiğini ve %78'i maddi kayıp yaşadığını belirtti. Ayrıca, katılımcıların %46'sı evlerinin "orta/ağır hasarlı" olduğunu ve %68'i maddi destek ihtiyacı duyduklarını bildirdi. Ortalama travma ölçek puanı $65,8 \pm 17,3$ idi. Kadın katılımcılar, yakınlarını kaybedenler, maddi kayıplar yaşayanlar, evleri yıkık olanlar veya psikolojik destek alan/almayı düşünenler daha yüksek travma puanlarına sahipti.

Sonuç: Çalışma, kadınların, psikiyatrik hastalığı olan bireylerin, yakınlarını kaybedenlerin ve maddi kayıplar yaşayanların depremden önemli ölçüde etkilendiğini ortaya koymaktadır. Travma düzeylerini etkileyen ana faktörler arasında cinsiyet, psikiyatrik hastalık, yakın kaybı, maddi destek alma durumu ve gelir durumu bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Deprem, afet, psikoloji, travma

ABSTRACT

Aim: Earthquakes are significant natural disasters with profound medical, economic, and societal impacts. Unlike other disasters, they occur suddenly, causing extensive destruction, death, and injuries, which lead to numerous additional problems. This study aims to assess the levels of trauma and stress among individuals who experienced the earthquake in Hatay on February 6, 2023, and to identify potential influencing factors.

Materials and Methods: This descriptive study surveyed individuals residing in Hatay, who experienced the Kahramanmaraş earthquake. A convenience sampling method was used to select 200 participants. Data were collected using a questionnaire covering socio-demographic characteristics, earthquake experiences, and the Trauma Scale for Earthquake Survivors.

Results: 17% of the 200 participants stated that they were injured in the earthquake, 57% stated that they lost their loved ones and 78% stated that they suffered financial losses. Additionally, 46% reported their homes were "moderately/heavily damaged," and 68% indicated a need for financial support. The average trauma scale score was 65.8 ± 17.3 . Higher trauma scores were found among female participants, those who lost their relatives, suffered financial losses, had collapsed homes, or received/needed psychological support.

Conclusion: The study reveals that women, individuals with psychiatric illnesses, those who lost relatives, and those experiencing financial losses were significantly impacted by the earthquake. Key factors influencing trauma levels included gender, psychiatric illness, loss of relatives, financial support status, and income.

Keywords: Earthquakes, disasters, psychology, trauma

Yazışma Adresi/Address for Correspondence: Dr. Berna Büşra ERGİN, Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Edirne, Türkiye

E-posta: bernabusrah@gmail.com **ORCID ID:** orcid.org/0000-0002-8661-725X

Geliş tarihi/Received: 13.08.2024 **Kabul tarihi/Accepted:** 09.10.2024

©Telif Hakkı 2024 Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi / Namık Kemal Tıp Dergisi, Galenos Yayınevi tarafından yayınlanmıştır.
©Copyright 2024 by Tekirdağ Namık Kemal University / Namık Kemal Medical Journal is published by Galenos Publishing House.
Creative Commons Atıf-GayriTicari-Türetilemez 4.0 (CC BY-NC-ND) Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

GİRİŞ

Doğal afetler tarihsel olarak çok sayıda can kaybına ve acıya neden olmuştur. Depremler, geniş bir coğrafi etkiyle büyük bir nüfusu etkileyen önemli doğal afetlerdir ve tıbbi, ekonomik ve toplumsal sonuçlar doğururlar¹.

Dünya Sağlık Örgütü, sağlığı "tam bir fiziksel, ruhsal ve sosyal iyilik hali" olarak tanımlar². Sağlık, tıp ile birlikte teori ve pratikte kabul edilmesinin yanı sıra yasal olarak tanınan ve kabul edilen bütünsel bir kavramdır. Sağ kalan bazı kişiler deprem sırasında fiziksel yaralanmalar yaşayabilirken, depremden etkilenen tüm bireyler psikolojik etkiler yaşarlar. Türkçede "deprem mağduru" terimi tüm sağ kalanları ifade eder ve bu kişilerin etkilendiği anlamına gelir. Toplum içinde travmatik bir olay olan depremler, yalnızca bireyleri etkilemekle kalmaz, aynı zamanda aile üyelerinin, akrabalarının, sosyal çevrelerinden bireylerin ve maddi varlıkların kaybına da yol açarak yaşam boyu sürecek sonuçlara yol açar^{3,4}. Felaketlerin kısa ve uzun vadeli psikolojik etkilerinin olabileceği ve bireyler için travmatik olaylara dönüşebileceği bilinen bir gerçektir^{1,5,6}. Travmaya karşı bireysel tepkiler farklılık gösterebilir. Her travmatik olay bireylerde benzer tepkiler uyandırmaz ve aynı travmatik olayı yaşayan bireyler bile farklı tepkiler verebilir⁷. Travmatik olayların bireyler üzerindeki etkileri göz önüne alındığında iki dönem tanımlanabilir: akut faz ve travma sonrası dönem. Doğal afetler, DSM-V'te travmatik olayların tanımı içinde yer almaktadır⁸.

Depremler diğer travmatik olaylardan farklı özellikler gösterir. Aniden meydana gelir, yıkıma, ölüme ve yaralanmalara yol açar ve böylece çok sayıda başka sorunlar doğurur. Ayrıca, artçı sarsıntılar nedeniyle kronik etkiler de yaratabilir ve bu da onları doğal afetler arasında özellikle benzersiz kılar⁹. Travmayla yakından ilişkili değişkenlerden biri umutsuzluk kavramıdır. Umutsuzluk genellikle bir durum veya sorunun çözülemeyeceği veya düzeltilemeyeceği hissi olarak tanımlanır¹⁰. Bu his, bireylerin gelecek hakkındaki olumlu beklentilerini ve umut duygularını kaybetmelerine yol açabilir¹¹.

Deprem gibi bir felaket, bireylerde psikolojik bozuklukların nedeni ve başlatıcısı olabilir. Psikolojik bozuklukların ortaya çıkması, bireylerin çalışma kapasitesini, motivasyonunu ve zihinsel odaklanmasını bozar. Öte yandan, bir depremde eş, çocuk, ebeveyn, akraba, arkadaş, komşu ve maddi varlıkların kaybı ve yaşam ortamındaki değişiklikler, bir bozukluk olmasa bile, keder (yas) adı verilen doğal bir psikolojik tepki yoluyla bireylerin çalışma kapasitesini ve üretkenliğini etkileyebilir^{3,11-13}.

Türkiye gibi büyük ve yıkıcı felaketlerin sıklıkla meydana geldiği ülkelerde, önleyici ruh sağlığı hizmetlerinin kalitesini iyileştirmek için bireylerin afet deneyimlerini değerlendirmek üzere uygun ölçüm araçlarından yararlanmak esastır^{3,14}. Travma sonrası stresin ve ilgili semptomların erken tespiti,

ikincil önleyici ruh sağlığı hizmetleri için çok önemlidir^{5,6}. Bu çalışmanın amacı, 6 Şubat 2023'te Hatay ilinde meydana gelen depremi yaşayan bireylerin yaşadıkları travma ve stres düzeylerini belirlemek ve potansiyel değişkenlerin etkisini incelemektir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Tanımlayıcı nitelikteki bu araştırmanın evrenini 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş'ta meydana gelen depremi Hatay'da yaşayan bireyler oluşturmaktadır. Hatay'ın deprem öncesi nüfusu 1.686.043'tür. Deprem sonrası güncel nüfus verilerine ulaşılamadığı için örneklem seçiminde kolayda örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Kolayda örnekleme, ana kütlede seçilecek örneklem parçasının araştırmacının yargısıyla belirlendiği rastgele olmayan bir örnekleme yöntemidir. Ana kütlede belirlenmesinin mümkün olmadığı durumlarda (afet, olağanüstü durum vb.) araştırmacı rastgele olmayan örnekleme yöntemlerine başvurmak zorunda kalabilir. Kolayda örneklemede, ana kütlede en kolay, en hızlı ve en ekonomik şekilde veri toplanır¹⁵. %85 güç, $\alpha=0,05$ ve 0,2 tasarım etkisi ile örneklem büyüklüğü 182 olarak hesaplanmış; olası veri kaybı da göz önünde bulundurularak %10 eklenerek son örneklem büyüklüğü 200 kişi olarak belirlenmiştir. Çalışma 1 Mart-30 Haziran 2023 tarihleri arasında Antakya merkezde bulunan ve depremi deneyimleyen bireylerle yüz yüze görüşmeler yapılarak ve anketlerin Google Forms üzerinden doldurulması yoluyla yürütülmüştür.

Çalışmamız prospektif bir çalışma değildir.

Veri Toplama Araçları

1. Anket Formu: Bu form araştırmacılar tarafından literatür bulgularına dayanarak geliştirilen 24 sorudan oluşmaktadır. Depremzedelerin sosyodemografik özellikleri (cinsiyet, medeni durum, yaş, ebeveyn durumu, eğitim, gelir vb.) ve deprem sırasında yaşadıkları deneyimlere ilişkin sorular yer almaktadır.

2. Deprem Sonrası Travma Seviyesini Belirleme Ölçeği: Bu ölçek, 2013 yılında Fuat Tanhan ve Murat Kayri¹⁶ tarafından geliştirilmiştir. Toplam 20 madde ve 5 alt skaladan oluşmaktadır: davranış sorunları (4 madde), duygusal kısıtlanma (5 madde), duysal kısıtlanma (4 madde), bilişsel kısıtlanma (4 madde) ve uyku sorunları (3 madde). Ölçeğin kullanım izni Fuat Tanhan'dan alınmıştır. Likert tipi ölçekte 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19 ve 20 numaralı sorular 5 puan ile "tamamen katılıyorum", 4 puan ile "kesinlikle katılıyorum", 3 puan ile "orta derecede katılıyorum", 2 puan ile "biraz katılıyorum" ve 1 puan ile "hiç katılmıyorum" şeklinde derecelendirilmektedir. 11 ve 12 numaralı sorular ters puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 20, en yüksek puan ise 100'dür. Puanlardaki artış, bireylerin depremden etkilenme düzeylerinin arttığını göstermektedir. Ölçeğin güvenilirlik analizleri sonucunda birinci

alt ölçek için Cronbach's alfa katsayısı 0,64, ikinci alt ölçek için 0,75, üçüncü alt ölçek için 0,61, dördüncü alt ölçek için 0,68 ve beşinci alt ölçek için 0,70 olarak bulunmuştur. Ölçeğin tüm maddeleri için hesaplanan Cronbach's alfa katsayısı ise 0,87 olarak bulunmuştur.

Verilerin Toplanması: Veriler çevrimiçi (bireyler ayrıca çevrimiçi formu yüz yüze görüşmede doldurdular) ve yüz yüze görüşme yöntemleriyle toplandı. Veri toplama süreci sırasında katılımcılara araştırmanın amacı hakkında bilgi verildi ve onamları alındı. Her görüşme ortalama 25-30 dakika sürdü.

Veri Analizi: Veriler IBM SPSS Statistics 21.0 yazılımı kullanılarak analiz edildi. Bulguların değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistikler, Student's t-testi, Mann-Whitney U testi, ANOVA testi ve Tukey post-hoc, Games Howell post hoc testleri kullanıldı. Sonuçlarda $p < 0,05$ anlamlılık düzeyi istatistiksel olarak anlamlı kabul edildi¹⁷. Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanlığı Girişimsel Olmayan Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulundan (karar no: 10/06, tarih: 05.06.2023) ve ölçek geliştiricilerinden gerekli izinler alınmıştır.

BULGULAR

Çalışmaya katılan 200 katılımcının 123'ü (%61,5) kadın ve 121'i (%60,5) evliydi. Katılımcıların yaş ortalaması $34,5 \pm 12,7$ yılıdır. Katılımcıların tanımlayıcı özellikleri Tablo 1'de sunulmaktadır.

Otuz dört (%17) katılımcı 6 Şubat'ta Kahramanmaraş merkezli meydana gelen depremde yaralandığını bildirirken, 114 (%57) kişi bu depremde sevdiklerini kaybettiğini bildirdi. Deprem nedeniyle maddi kayıp yaşayıp yaşamadıkları sorulduğunda 156 kişi (%78) "evet" cevabını verdi. Katılımcıların depremden sonra evlerinin durumu ile ilgili olarak %17,5'i "yıkık", %46'sı "orta/ağır hasarlı" ve %36,5'i "hasarsız/hafif hasarlı" yanıtını verdi. Deprem nedeniyle maddi yardıma ihtiyaç duyduğunu bildiren katılımcı sayısı 137 (%68,5) iken, 44 (%22,0) kişi "Şu anda maddi yardım alıyor musunuz?" sorusuna "evet" cevabını verdi. Katılımcıların %54'ü psikolojik desteğe ihtiyaç duyduğuna inanırken, yalnızca %7,5'i psikolojik destek aldığını bildirdi. Katılımcıların yaşadığı depremle ilgili bazı özellikler Tablo 2'de sunulmaktadır.

Katılımcıların 57'si (%28,5) daha önce bir afet yaşadığını belirtti. Yaşanan afet türü sorulduğunda en sık belirtilen ilk üç afet türü deprem (%61,4), sel (%26,3) ve COVID-19 pandemisi (%21,0) oldu. Katılımcıların ölçek puanlarının ortalaması $65,8 \pm 17,3$ 'tü.

Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine göre ölçekten alınan puanlar Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların tanımlayıcı özellikleri

Tanımlayıcı Özellikler	Sayı	Yüzde (%)
Cinsiyet		
Kadın	123	61,5
Erkek	77	38,5
Evlilik durumu		
Evli	121	60,5
Bekar	79	39,5
Ebeveynlik durumu		
Evet	113	56,5
Hayır	87	43,5
Çocuk sayısı		
0	84	42,0
1-2	74	37,0
3-4	42	21,0
Eğitim durumu		
İlkokul veya ortaokul mezunu	32	16,0
Lise mezunu	67	33,5
Üniversite mezunu	101	50,5
İkamet yeri		
Konteyner/çadır/yurt	40	20,0
Aile / yakınlar ile	54	27,0
Kiralık ev	68	34,0
Kendi evi	38	19,0
Deprem öncesi çalışma durumu		
Çalışıyor	129	64,5
Çalışmıyor	71	35,5
Mevcut çalışma durumu		
Çalışıyor	107	53,5
Çalışmıyor	93	46,5
Kronik hastalık durumu		
Evet	51	25,5
Hayır	149	74,5
Psikiyatrik hastalık durumu		
Evet	27	13,5
Hayır	173	86,5
Sigara kullanımı		
Evet	70	35,0
Hayır /Bırakmış	130	65,0
Gelir değerlendirilmesi		
Gelir giderleri aşılıyor	33	16,5
Gelir giderlere eşit	58	29,0
Gelir giderlerin altında	109	54,5
Toplam	200	1000

Tablo 2. Katılımcıların deprem deneyimi			
		Sayı	Yüzde (%)
Depremde yaralanma durumu	Evet	34	17,0
	Hayır	166	83,0
Daha önceden yaşanan afet deneyimi	Evet	57	28,5
	Hayır	143	71,5
Depremde yakınlarını kaybetme	Evet	114	57,0
	Hayır	86	43,0
Deprem nedeniyle maddi kayıp	Evet	156	78,0
	Hayır	44	22,0
Deprem nedeniyle evdeki hasar durumu	Hasarsız/Az hasarlı	73	36,5
	Orta/şiddetli hasarlı	92	46,0
	Yıkılmış	35	17,5
Deprem sonrası maddi destek almak zorunda kalınması	Evet	137	68,5
	Hayır	63	31,5
Şu an maddi destek alınıyor olunması	Evet	44	22,0
	Hayır	156	78,0
Psikolojik destek alınıyor olunması	Evet	15	7,5
	Hayır	185	92,5
Psikolojik desteğe ihtiyaç olduğu düşüncesi	Evet	108	54,0
	Hayır	92	46,0
Toplam		200	100,0

Kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre ölçekte daha yüksek puan aldığı, psikiyatrik bozukluğu olan katılımcıların olmayanlara göre ölçekte daha yüksek puan aldığı bulundu. Ölçekten alınan puanlar depremde sevdiği birini kaybetme durumuyla karşılaştırıldığında, sevdiğini kaybedenlerin puanlarının daha yüksek olduğu bulundu. Deprem sonrası maddi kayıp yaşayan katılımcılar, yaşamayanlara kıyasla ölçekte daha yüksek puan alırken; benzer şekilde maddi yardım almak zorunda kalanlar, yardım almayanlara kıyasla ölçekte daha yüksek puan aldılar. Katılımcılar arasında gelir değerlendirmesi açısından, "gelirim giderlerimden az" diyenler, "gelirim giderlerime eşit" ve "gelirim giderlerimden fazla" diyenlere kıyasla ölçekte daha yüksek puan aldılar (sırasıyla p değerleri p=0,012 ve p=0,005). Deprem sonrası ikametgahın durumu ile ölçekten alınan puanlar karşılaştırıldığında, ikametgahı "yıkık" olan katılımcıların ölçek puanının, ikametgahı "hasarsız/hafif hasarlı" olanlara kıyasla daha yüksek olduğu bulundu (p=0,001). Deprem sonrası psikolojik destek alma durumu ile ölçekten alınan puanlar karşılaştırıldığında psikolojik destek alanların puanlarının daha yüksek olduğu görüldü. Psikolojik desteğe ihtiyaç duyduğunu belirten katılımcıların ölçek puanları, desteğe ihtiyaç duymadığını belirten katılımcıların katılımcılara göre daha yüksekti.

Tablo 3. Katılımcıların bazı sosyodemografik özelliklere göre ölçekte puanları			
Değişken	Cinsiyet	Ölçek puanı	p-value
Ortalama ± standart sapma	Kadın	65,6±17,0	0,005
	Erkek	61,5±17,0	
Evlilik durumu	Evli	66,5±15,5	0,498
	Bekar	64,8±19,7	
Çocuk sahibi olma durumu	Evet	66,6±15,1	0,505
	Hayır	64,9±19,7	
Çocuk sayısı*	0	64,5±19,6	0,480
	1-2	65,8±15,1	
	3-4	68,5±15,6	
Eğitim durumu*	İlkokul/ortaokul mezunu	70,0±14,5	0,307
	Lise mezunu	64,5±18,4	
	Üniversite mezunu	65,4±17,1	
Kronik hastalık durumu	Evet	67,0±16,2	0,583
	Hayır	65,5±17,6	
Psikiyatrik hastalık durumu**	Evet	74,0±14,2	0,007
	Hayır	64,6±14,3	
Tütün ürünü kullanma durumu	Evet	69,1±16,7	0,050
	Hayır	64,1±17,3	
Daha önceden yaşanan afet deneyimi	Evet	66,1±17,2	0,888
	Hayır	65,7±17,3	

Tablo 3. Devamı

Değişken	Cinsiyet	Ölçek puanı	p-value
Depremde yaralanma durumu	Evet	67,2±20,7	0,601
	Hayır	65,6±16,5	
Depremde yakınlarını kaybetme	Evet	69,3±16,2	0,001
	Hayır	61,2±17,6	
Deprem nedeniyle maddi kayıp	Evet	67,3±16,8	0,018
	Hayır	60,4±17,9	
Gelir değerlendirmesi ¹	Gelir giderleri fazla	69,8±16,3	0,001
	Gelir giderlere eşit	62,0±16,7	
	Gelir giderlerin az	59,3±18,0	
Deprem nedeniyle evdeki hasar durumu ²	Hasarsız/az hasarlı	61,2±18,4	0,004
	Orta/ağır hasarlı	67,0±16,9	
	Yıkık	72,5±12,6	
Deprem sonrası ikamet yeri	Konteyner/çadır/yurt	68,0±17,4	0,056
	Aile / yakınlar ile	67,7±16,4	
	Kiralık ev	66,9±16,0	
	Kendi evi	59,0±19,1	
Deprem sonrası maddi destek almak zorunda kalınması	Evet	69,3±15,5	0,000
	Hayır	58,2±18,6	
Şu an maddi destek alınıyor olunması	Evet	69,4±14,4	0,124
	Hayır	64,8±17,9	
Psikolojik destek alınıyor olunması ³	Evet	75,8±15,4	0,015
	Hayır	65,0±17,2	
Psikolojik desteğe ihtiyaç olduğu düşüncesi	Evet	72,6±14,6	0,000
	Hayır	58,0±16,8	

¹ANOVA, Tukey post hoc test, ²ANOVA, Games Howell post hoc test, ³Mann-Whitney U test

Ölçek puanını etkileyen ana faktörleri değerlendirmek için ölçek puanını istatistiksel olarak etkileyen bağımsız değişkenlerle bir model oluşturularak doğrusal regresyon analizi yapıldı. Backward stepwise yöntemi kullanılarak yapılan çoklu doğrusal regresyon analizinde cinsiyet, psikiyatrik hastalık durumu, depremde sevilen birini kaybetme, deprem nedeniyle maddi destek alma ve gelir durumunun ölçek puanını önemli ölçüde etkilediği bulundu ($p<0,05$, Tablo 4).

TARTIŞMA

Bu çalışmada, 6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş merkezli meydana gelen depremin Hatay'da yaşayan bireyler üzerindeki etki düzeyleri ve ilişkili faktörler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bilici ve ark.¹⁸ Elazığ depreminin etki düzeyi üzerine yaptığı çalışmada, kadınların Beck Kaygı Ölçeği'nde erkeklere kıyasla anlamlı olarak daha yüksek puanlar aldığı ve orta ve şiddetli kaygı yaygınlığının kadınlar arasında anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde, çalışmamızda

Travma Seviyesini Belirleme Ölçeği'nden alınan ortalama puanların kadın katılımcılarda erkek katılımcılara kıyasla daha yüksek olduğu bulunmuştur. Başka bir çalışma, cinsiyet ve deprem deneyiminin depremden sonra hissedilen duygularda önemli faktörler olduğunu gösterdi. Kadınların depremlerden daha fazla etkilenmesinin nedenleri, çalışmada vurgulandı; bunlar arasında kadınların ailelerine olan güçlü bağlılık algısı, depremin kendisiyle ilgili endişelere kıyasla aileleriyle ilgili daha yüksek düzeyde endişe duymaları ve kadınların genel olarak erkeklere kıyasla daha duygusal bir yapıya sahip olmaları bulunmaktaydı¹⁹.

Bilici ve ark.¹⁸ yaptığı çalışmada, katılımcılar geçmişte yaşadıkları en yaygın afet deneyimlerinin deprem/sel ve benzeri doğal afetler (%27,8) olduğunu bildirmiştir. Benzer şekilde, çalışmamızda katılımcıların geçmişte yaşadıkları en yaygın iki afet deprem (%61,4) ve sel (%26,3) olmuştur. 2014 yılında depremzedelerin mal kaybı deneyimleri ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmada, önemli

Tablo 4. Çoklu doğrusal regresyon modeli

Katsayı Tablosu						
Model		Regresyon katsayısı	Standart hata	Düzeltilmiş regresyon katsayısı	p-value	
2'	Kesen	101,498	7,657		0,000	
	Cinsiyet	Kadın	7,267	2,265	-0,205	0,002
		Erkek	Referans			
	Gelir durumu	Giderden az	-11,068	3,060	0,320	0,000
		Gidere eşit	-6,025	3,414	0,158	0,079
		Giderden fazla	Referans			
	Psikiyatrik hastalık durumu	Evet	7,331	3,247	0,146	0,025
		Hayır	Referans			
	Depremde yakınıni kaybetme	Evet	5,598	2,359	0,240	0,019
		Hayır	Referans			
	Deprem nedeniyle maddi destek alma	Evet	8,903	3,414	0,240	0,000
		Hayır	Referans			

*Model: F=10,0 p=0,000 R=0,487 R²= 0,214

miktarda mal kaybı yaşayan depremzedelerin, önemli miktarda mal kaybı yaşamayanlara kıyasla daha yüksek depresyon düzeylerine sahip olduğu bulunmuştur²⁰. Bununla uyumlu olarak, çalışmamızda da deprem nedeniyle maddi kayıp yaşayan bireylerin depremden daha fazla etkilendiği bulunmuştur. Ayrıca, geriye doğru adım adım yöntem kullanılarak yapılan çoklu doğrusal regresyon analizi, deprem nedeniyle maddi yardım almanın ve gelir durumunun ölçek puanını önemli ölçüde etkilediğini ortaya koymuştur.

Aynı çalışmanın sonuçlarına göre depremzedelerin depresyon düzeylerinde, evlerinin mevcut durumuna bağlı olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Evleri sağlam kalan depremzedelerin depresyon düzeyleri, evleri yıkılanlara göre daha yüksek bulunmuştur²⁰. Çalışmamızda da benzer şekilde depremden etkilenme düzeyi ile katılımcıların evlerinin durumu arasında anlamlı bir fark bulunmuştur.

Aynı çalışmada depremzedelerin depremden sonra kaldıkları yer incelenmiş ve mevcut yaşam koşullarına göre depresyon düzeylerinde anlamlı bir fark bulunamamıştır²⁰. Bizim çalışmamızda da depremden etkilenme düzeyi ile katılımcıların depremden sonra kaldıkları yer arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Başka bir çalışmada, deprem sırasında aile içinde yaşanan kayıp deneyiminin Travma Sonrası Stres Bozukluğu tanısıyla ilişkili olduğu ortaya konmuştur²¹. Bu bulguyla tutarlı olarak, çalışmamızda, deprem sırasında bir aile üyesini kaybeden bireylerin ölçekte önemli ölçüde daha yüksek puanları vardı.

Benzer şekilde, Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği kullanılarak 2023 yılında yapılan bir çalışmada, deprem sonrası psikososyal destek alan bireylerin deprem sonrası psikososyal destek almayanlara kıyasla anlamlı derecede daha yüksek ölçek puanlarına sahip olduğu bulunmuştur²². Bu sonuçlarla uyumlu olarak, çalışmamızda da deprem sonrası psikolojik desteğe ihtiyaç duyan bireylerin ve gerçekten psikolojik destek alan bireylerin anlamlı derecede daha yüksek ölçek puanlarına sahip olduğu bulunmuştur.

Çalışmanın Kısıtlılıkları

Çalışmamızın birkaç sınırlılığı vardır. Birincisi, bu çalışma Hatay'daki depremden etkilenen bireyler üzerinde yürütüldüğünden, sonuçlar diğer bölgelerdeki tüm depremzedelere genelleştirilemeyebilir. Ek olarak, Hatay nüfusunun bir kısmının şehirden taşındığı ve depremden sonra bazı yerleşim alanlarının yıkıldığı bilgisi nedeniyle olasılıksız örnekleme yönteminin kullanılması gerekmiştir. Son olarak, bir diğer kısıtlılık ise veri toplama yöntemidir, çünkü veriler hem çevrimiçi anketler hem de yüz yüze görüşmeler yoluyla elde edilmiştir. Bu yöntem, katılımcıların sorulara önyargılı veya rastgele doldurulmuş yanıtlar vermesine yol açmış olabilir.

SONUÇ

6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş'ta meydana gelen deprem, 10 ilde yaklaşık 13,5 milyon insanın yaşadığı bir bölgeyi etkilemiş ve 50.096 can kaybına neden olmuştur²³. Bu çalışmada, Kahramanmaraş merkezli 6 Şubat 2023 depreminin Hatay'da ikamet eden bireyler üzerindeki etki düzeyleri ve ilişkili faktörler araştırılmıştır.

Çalışmanın bulgularına göre, her beş katılımcıdan biri deprem sırasında yaralandığını belirtti ve yarısından fazlası bir yakınına kaybettiğini belirtti. Katılımcıların dörtte üçü deprem nedeniyle maddi kayıplar yaşadığını bildirirken, üçte ikisi evlerinin yaşanmaz hale geldiğini belirtti. Ayrıca, katılımcıların yarısından fazlası psikolojik desteğe ihtiyaç duyduğunu ifade ederken, %10'dan azı şu anda böyle bir destek aldığını bildirdi. Araştırma sonuçları depremden etkilenen bireylerin, özellikle kadınların, psikiyatrik rahatsızlığı olanların, yakınlarını kaybedenlerin, maddi kayıplar yaşayanların, deprem sonrası maddi destek ihtiyaç duyanların, düşük gelire sahip olanların, evleri ağır hasarlı olanların, psikolojik desteğe ihtiyaç duyduklarını ifade edenlerin ve şu anda psikolojik destek alanların Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeğine göre deprem kaynaklı etkilenme düzeylerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Cinsiyet, psikiyatrik rahatsızlık, yakın kaybı, deprem nedeniyle maddi kayıplar ve gelir durumu ölçek puanlarının artmasına katkıda bulunan faktörler olarak belirlenmiş ve böylece bireylerin depremden kaynaklanan olumsuz etkilerini daha da kötüleştirmiştir.

Depremlerin olumsuz etkilerini en aza indirmek için deprem öncesi, sırasında ve sonrasında toplumda afet bilincinin artırılması gerekmektedir. Depremlerin geniş nüfusları etkileyebileceği göz önüne alındığında, birçok birey çeşitli sağlık sorunları ve psikososyal bozukluklar yaşayabilir. Bu nedenle, etkilenen bireylerin rehabilitasyon süreçlerini hızlandırmak için proaktif multidisipliner yaklaşımlara öncelik verilmelidir. Dezavantajlı grupların depremlerin olumsuz etkilerine daha duyarlı olduğu düşünüldüğünde, bu gruplar için hedefli müdahalelere öncelik verilmelidir. Psikososyal destek ağı, depremden önce ve sonra her bireye ulaşacak şekilde yapılandırılmalıdır. Deprem etkilerini azaltmak için afetlere hazırlığı hedefleyen politikalar etkin bir şekilde uygulanmalıdır.

Etik

Etik Kurul Onayı: Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanlığı Girişimsel Olmayan Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu (karar no: 10/06, tarih: 05.06.2023) Araştırmanın yapılabilmesi için Trakya Üniversitesi Dekanlığı ve ölçek geliştiricilerinden gerekli izinler alınmıştır.

Dipnot

Yazarlık Katkıları

Konsept: B.B.E., G.D., G.E., Dizayn: B.B.E., G.D., G.E., Veri Toplama veya İşleme: B.B.E., G.D., Analiz veya Yorumlama: B.B.E., G.D., G.E., Literatür Arama: B.B.E., G.D., Yazan: B.B.E., G.D., G.E.

Çıkar Çatışması: Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışmanın finansal destek almadığını beyan etmişlerdir.

KAYNAKLAR

- Noji EK. Public health issues in disasters. *Crit Care Med.* 2005;33:29-33.
- WHO-Pan. American Health Organization. Mental health and psychosocial support in disaster situations in the caribbean. Health response to the earthquake in Haiti January 2010. 18.09.2024. <https://iris.paho.org/handle/10665.2/3188>
- Ursano RJ, Fullerton CS, Weisaeth L, Raphael B. Individual and community responses to disasters. *Textbook of disaster psychiatry.* Cambridge University Press, 2007;3-28.
- WHO-Pan. American Health Organization. Lessons to be learned for the next massive sudden onset disaster 2012. 18.09.2024. https://iris.paho.org/bitstream/handle/10665.2/52841/9789275132524_eng.pdf?sequence
- López-Ibor JJ. Disasters and mental health: new challenges for the psychiatric profession. *World J Biol Psychiatry.* 2006;7:171-82.
- Norwood AE, Ursano RJ, Fullerton CS. Disaster psychiatry: principles and practice. *Psychiatr Q.* 2000;71:207-26.
- Özçetin A, Maraş A, Ataoğlu A, İçmeli C. The relationship between personality disorders and post-traumatic stress disorder developed after earthquake. *Duzce Med J.* 2008;10:8-18.
- Amerikan Psikiyatri Birliği. DSM-V tanı ölçütleri el kitabı. Çev. E. Köroğlu. Ankara: Hekimler Yayın Birliği. 2013.
- Hikichi H, Aida J, Tsuboya T, Kondo K, Kawachi I. Can community social cohesion prevent posttraumatic stress disorder in the aftermath of a disaster? a natural experiment from the 2011 tohoku earthquake and Tsunami. *Am J Epidemiol.* 2016;183:902-10.
- Voelz ZR, Walker RL, Pettit JW, Joiner Jr TE, Wagner KD. Depressogenic attributional style: evidence of trait-like nature in youth psychiatric inpatients. *Personality and Individual Differences.* 2003;34:1129-40.
- Shultz JM, Marcelin LH, Madanes SB, Espinel Z, Neria Y. The "Trauma Signature:" understanding the psychological consequences of the 2010 Haiti earthquake. *Prehosp Disaster Med.* 2011;26:353-66.
- Aker AT, Hamzaoğlu O, Boşgelmez Ş. Validity of Kocaeli short screening scale for psychological Trauma (Kocaeli - SHORT). *Dusunen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences.* 2007;20:172-8.
- Kopala-Sibley DC, Kotov R, Bromet EJ, Carlson GA, Danzig AP, Black SR, et al. Personality diatheses and hurricane sandy: effects on post-disaster depression. *Psychol Med.* 2016;46:865-75.
- Özdoğan S. Türkiye'nin deprem bölgeleri. *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi.* 1993;2:53-68.
- Haşiloğlu SB, Baran T, Aydın O. A study on the potential problems in marketing research: convenience sampling and scale items with adverbs of frequency. *Pamukkale University Journal of Business Research.* 2015:19-28.
- Tanhan F, Kayri M. The validity and reliability work of the scale that determines the level of the trauma after the earthquake. *Educational Sciences Theory and Practice.* 2013;13:1021-5.
- George D. SPSS for windows step by step: a simple study guide and reference, 17.0 update, 10/e: Pearson Education India; 2011.
- Bilici R, Tufan E, Turhan L, Uğurlu GK, Serap T, Kaşan T. Anxiety levels of individuals after an earthquake and factors affecting anxiety levels: An Elazığ-centered preliminary study. *Firat Med J.* 2013;18:15-9.
- Yılmaz V, Cangur S, Çelik HE. Sex difference and earthquake experience effects on earthquake victims. *Personality and individual differences.* 2005;39:341-8.
- Bedirli B. Deprem travmasının kronik psikolojik etkileri: düzce depremi'nden 14 yıl sonra travma sonrası stres ve depresyon belirtilerinin yaygınlığı ve ilişkili risk faktörleri, haliç üniversitesi sosyal bilimler Enstitüsü Psikoloji Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. 2014;İstanbul.

21. Boztas MH, Aker AT, Munir K, Çelik F, Aydın A, Karasu U, et al. Post traumatic stress disorder among adults in the aftermath of 2011 Van-Ercis earthquake. *Turkish J Clin Psy.* 2019;22:380-8.
22. Tüccar E, Yavuz E. Psychosocial Investigation of the effects of Kahramanmaraş pazarcık earthquake (February 6, 2023) on individuals. *Journal of Migration and Political Studies.* 2023;1:54-77.
23. Anadolu Ajansı. Gündem Asrın Felaketi 2023 18.09.2024. <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/kahramanmaras-merkezli-depremlerde-hayatini-kaybedenlerin-sayisi-50-bin-96-oldu/2850716#:~:text=Afet%20ve%20Acil%20Durum%20Y%C3%B6netimi,107%20bin%20204%20oldu%C4%9Funu%20bildirdi.>